

КИЧИК ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА ИННОВАЦИОН ФАОЛЛИКНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ

Нурали Бекмуродов

и.ф.н. доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети

Тошкент, Ўзбекистон

Саодат Сайдуллаева

катта ўқитувчи, Тошкент давлат иқтисодиёт университети

Тошкент, Ўзбекистон

E-mail: saodat.saydullaeva1984@gmail.com

Наима Исакова

ассистент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети

Тошкент, Ўзбекистон

E-mail: noimaisakova1985@gmail.com

Аннотация. Тартибга солиш режимининг эркинлаштирилиши, тарифларнинг пасайтирилиши, иқтисодиётнинг телекоммуникациялар, суғурта, банк хизматлари, савдо, логистика ва бошқа тармоқларига инвестицияларга чекловлар олиб ташланиши фақат йирик компанияларгагина эмас, балки кичик бизнес ва хусусий тадбиркорларга ҳам йўл очиб бериши аниқланди. Кичик бизнесда инвестициялар ва инновацияларни амалга ошириш борасида маблағларга эҳтиёжни шакллантирувчи ва айти вақтда, ижтимоий-иқтисодий тизимга таъсир кўрсатувчи, ҳудуднинг инновацион-инвестицион ривожлантириш шарт-шароитларини белгилаб берувчи омиллар ўрганилди. Шу билан бирга кичик бизнесга хорижий инвестицияларни жалб қилишнинг самарадорлигини ошириш юзасидан таклифлар ишлаб чиқилди.

Калит сўзлар: кичик бизнес, инвестиция, инновация, меҳнат бозори, риск.

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Нурали Бекмуродов

и.ф.н. доцент, Ташкентский государственный экономический университет

Ташкент, Узбекистан

Саодат Сайдуллаева

старший преподаватель, Ташкентский государственный экономический университет Ташкент, Узбекистан

E-mail: saodat.saydullaeva1984@gmail.com

Наима Исакова

ассистент, Ташкентский государственный экономический университет

Ташкент, Узбекистан

E-mail: noimaisakova1985@gmail.com

WAYS OF INCREASING THE INNOVATIVE ACTIVITY OF SMALL BUSINESS

Nurali Bekmurodov

*PhD, Associate Professor, Tashkent State University of Economics,
Tashkent, Uzbekistan*

Saodat Saidullaeva

*Senior Lecturer, Tashkent State University of Economics, Tashkent, Uzbekistan
E-mail: saodat.saydullaeva1984@gmail.com*

Naima Isakova

*assistant, Tashkent State University of Economics, Tashkent, Uzbekistan
E-mail: noimaisakova1985@gmail.com*

Кичик бизнес соҳасидаги ўзига хос фаоллашув омилларидан бири – мамлакатда коррупция даражасининг пасайиб бориши ҳисобланади. 2017 йилдан кейинги даврда коррупцияга қарши кураш тўғрисидаги миллий қонуннинг қабул қилиниши, коррупцияга қарши курашиш агентлигининг, бизнес-омбусман институтининг ташкил этилиши, тадбиркорлик субъектларини теширувларга мораторийнинг жорий этилиши кабилар коррупцион муҳитни пасайишига таъсир кўрсатди. Германияда жойлашган ва 114 та мамлакат вакиллари аъзолигига эга Transparency International халқаро ташкилотининг ҳар йил чоп этириладиган коррупцияни идрок этиш индекси (Corruption Perception Index) бўйича, 2010 йилдан бери Ўзбекистон ҳар йили ўз мавқеини мунтазам яхшилаб келмоқда. Агар 2010 йилда Ўзбекистон 16 балл билан 172-ўринда бўлган бўлса, 2012-2014 йилларда 17 балл билан 169-ўринни, 2016 йилда 21 балл билан 156-ўринни, 2019 йилда 25 балл билан 153-ўринни, 2020 йилда 26 балл билан 146-ўринни эгаллаган[1].

Қонунчилик тизимидаги ислохотларнинг бизнеснинг нивестицион жозибадорлигидаги ўрнини – эскирган ва ўз аҳамиятини йўқотган қонун ҳужжатларини бекор қилиш, қонун ва қонун ости ҳужжатларини консолидациялаш (тарқоқ қонун ҳужжатларини бирлаштириш), қонун ва қонуности ҳужжатларидаги айни бир ҳуқуқий норманинг турли ҳужжатларда такрорланиши, “ҳуқуқий бўшлиқ” ҳамда “ҳуқуқий зиддият”ли ҳолатларнинг бартараф этилиши борасидаги чора-тадбирлар билан ифодалаш мумкин.

Биргина 2021 йилнинг ўзида Президент фармони билан 500 та қонун ва қонун ости ҳужжатлари, 380 та Президент фармон ва қарорлари бекор қилинди, 100 тасига ўзгартириш киритилди, Адлия вазирлиги ташаббуси билан 3000 га яқин қонун ости ҳужжатлари бекор қилинди[2].

Малакали ва қиммат бўлмаган иш кучи. Жами доимий аҳолининг 42,8 % ёки 14,8 млн. нафари иқтисодий фаол аҳоли бўлиб, шундан 90 % меҳнатда бандлардир. Меҳнат бозори учун мутахассислар 137 та олий таълим

муассасаларида, 339 та касб-хунар мактаби, 193 та коллеж ва 196 та техникумларда тайёрланади. 2019-2020 ўқув йилида касб-хунар таълими муассасаларини 468,8 минг нафар, олий таълим муассасаларини 71 минг нафар битирувчилар тамомлаган. Бундан кўринадики, ҳар йили меҳнат бозорига қарийб 540 мингта касбий малакага эга мутахассислар кириб келади. Бу жами иқтисодий фаол аҳолининг 3,6 %га тенг[3].

Олиб борилган таҳлилларга кўра, тартибга солиш режимининг эркинлаштирилиши, тарифларнинг пасайтирилиши, иқтисодиётнинг телекоммуникациялар, суғурта, банк хизматлари, савдо, логистика ва бошқа тармоқларига инвестицияларга чекловлар олиб ташланиши фақат йирик компанияларгагина эмас, балки кичик бизнес ва хусусий тадбиркорларга ҳам йўл очиб берди ва тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар оқими кенгайишини таъминлади.

Кичик бизнесда инвестициялар ва инновацияларни амалга ошириш борасида маблағларга эҳтиёжни шакллантирувчи ва айна вақтда, ижтимоий-иқтисодий тизимга таъсир кўрсатувчи, ҳудуднинг инновацион-инвестицион ривожлантириш шарт-шароитларини белгилаб берувчи омиллар аниқланди. Мазкур омиллар сирасига қуйидагилар киради:

1) инвестицион фаоллик ва иқтисодий ўсиш суръатлари даражасига тескари таъсир этувчи, даврийлик омили;

2) аҳоли сони ва таркибининг ўзгариши билан боғлиқ тарзда умумий яқуний истеъмол даражасини белгилаб берувчи, демографик омил;

3) атроф-муҳитга салбий таъсирни камайтириш ва қатъий ресурс тежамкорлигига асосланган инвестицион-инновацион фаолиятнинг амалга оширилишини белгилаб берувчи, табиий-экологик омил;

4) иқтисодиётни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш асоси сифатидаги технологик омил.

Шу тариқа, амалга оширилган SWOT-таҳлил жараёнида аниқланган ҳудудий ижтимоий-иқтисодий тизимнинг “кучли жиҳатлари” ва ташқи муҳит таъсирида вужудга келиши мумкин бўлган хавфларнинг ўзаро нисбати ҳудуд иқтисодиётини, шу жумладан кичик бизнесни инновацион ривожлантириш механизмини шакллантиришни шарт қилиб қўяди. Кўпчилик ҳолатларда мазкур механизмлар қуйидаги 4 гуруҳдан ташкил топади:

- инновацион фаолиятни ташкил этиш механизмлари;
- инновацияларни ишлаб чиқиш ва жорий этиш механизмлари;
- интеллектуал мулк механизмлари;
- инновацион фаолиятни рағбатлантириш механизмлари.

Айни пайтда тадқиқот давомидаги кузатишлардан келиб чиққан ҳолда, юқоридагиларга қўшимча равишда яна 3 та янги гуруҳ механизмларини киритишни мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблаймиз:

- инновацион жараён иштирокчиларининг ўзаро таъсирланишуви;

- инновацион фаолиятни режалаштириш ва назорат қилиш механизмлари;

- технологик трансфертлар ва инновацион фаолиятни молиялаштириш механизмлари.

Таъкидлаш лозимки, ушбу ёндашув кўриб чиқилган механизмларни тизимли тарзда баён этиш, яъни барча мумкин бўлган механизмларни албатта тизим доирасида ҳисобга олиш имконини беради. Бу эса айтиб ўтилган гуруҳлар доирасида янги механизмларнинг вужудга келиш имконияти мавжудлигини кўрсатади.

Шу билан бирга кичик бизнесга хорижий инвестицияларни жалб қилишнинг самарадорлигини ошириш юзасидан қуйидаги таклифларни келтириш мақсадга мувофиқ деб топдик:

- riskли технологик ўзгаришларни амалга ошираётган ва инновацион фаолиятни ташкил этаётган кичик бизнес субъектларини солиққа тортишнинг паст даражасини белгилаш ва солиқ таътилларини бериш орқали ривожлантириш;

- юқори riskли лойиҳаларни қўллаб-қувватлашга қаратилган солиқ имтиёзларининг махсус тизимини яратиш;

- ишлаб чиқаришни тузилмавий-технологик қайта қуришни жадаллаштириш мақсадида марказлашган кредит ресурсларининг бир қисмини тез қоплайдиган инвестицион лойиҳаларни молиялаштиришга қаратиш, шу жумладан кичик бизнес объектларига йўналтириш;

- технологик асбоб-ускуналарни замон талабларига келтириш мақсадида хўжалик субъектлари вакиллариининг халқаро кўргазма-савдоларда иштирок этишини таъминлаш, тежамкор технологияларни танлаш ва уларни молиялаштириш манбаларини аниқлаш.

Бугунги кунда маҳаллий ҳокимият органлари томонидан ҳудудларга хорижий инвестицияларни жалб этиш ишларини фаоллаштиришни талаб этади. Бу ишларда қуйидагиларнинг зарурлигини таъкидлаб ўтиш мумкин:

- ҳудуднинг ички инвестицион салоҳиятини чуқур ўрганиш ва аниқ манбаларга асосланган ҳолда инвестицион лойиҳаларни тайёрлашда мувофиқлаштириш ишларини олиб бориш;

- хорижий инвесторлар ва ташаббускорларга ҳуқуқий, иқтисодий ташкилий масалалар бўйича маслаҳат берувчи консалтинг хизматларини ташкил этишда амалий ёрдам бериш;

- лойиҳа ташаббускорларига инвестиция киритиш юзасидан амалий ёрдам кўрсатиш, уларни меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар билан таништириш;

- амалий семинарлар ва технологик кўргазмаларни ташкиллаштириш бўйича тегишли мутасадди идораларга таклиф билан чиқиш;

- корхоналарнинг ишлаб чиқариш жараёнида электр-энергия, газ, сув ва ёқилғи мойлаш материаллари билан узлуксиз таъминлашда ва ер ресурслари ажратишда кўмак бериш;

- доимий равишда инвесторлар билан учрашувлар ташкил қилиш ва улар билан музокаралар олиб бориш;

- ҳудудда ташқи иқтисодий фаолият билан шуғулланувчи мавжуд корхоналар муаммоларини ҳал этиш, ҳамда ўрнатилган имтиёзлардан фойдаланишни таъминлаш учун мутасадди вазирлик ва иродаларга мурожаат қилиш. Хулоса қилиб айтганда, хорижий инвестициялар ҳар қандай иқтисодий ҳаракатга келтирувчи ва унинг тараққиётини таъминловчи кучдир. Шунинг учун ҳам барча имкониятларни ишга солиб кичик бизнес иқтисодийётига йўналтирилган инвестициялар ҳажмини ошириш замон талабидир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Рейтинг стран по уровню коррупции.
<https://nonews.co/directory/lists/countries/corruption>

2. Адлия вазирлиги: ривожланишга тўсқинлик қилаётган қонунчилик ҳужжатлари бекор қилинди <https://www.minjust.uz/uz/press-center/news/101946/>; <https://lex.uz/docs/5400414>

3. Президент Ш.Мирзиёевнинг мамлакатимиз мактабларини битирувчи ўғил қизларга табриги <https://president.uz/uz/lists/view/4378>